

Specifické poruchy učení a co je dobré o nich vědět

PhDr. Ivana Márová, Ph.D.

Americká definice

„Specifické poruchy učení je termín označující postižení jednoho či více psychických procesů ovlivňujících pochopení či používání jazyka, mluveného nebo psaného, přičemž tato porucha se může projevit nedokonalou schopností naslouchat, myslet, mluvit, číst, psát, hláskovat nebo při matematických operacích“

Individuals with Disability Act IDEA (2004)

Kategorie SPU dle IDEA (2004) USA

- **Dyslexie**
- **Dysgrafie**
- **Dyskalkulie**
- **Deficity ve sluchovém/fonematickém zpracování**
- **Neverbální poruchy učení**
- V USA je dle stávajících výzkumů SPU nejčastějším typem SVP mezi dětmi. V roce 2018 se jednalo o 34 % studentů.

Česká definice

*„Specifické vývojové poruchy učení jsou definovány jako **neschopnost naučit se číst, psát a počítat pomocí běžných výukových metod za průměrné inteligence a přiměřené sociokulturní příležitosti.**“*

Jucovičová & Žáková, 2014

Základní pojmy SPU

- Dys/lexie/grafie/ortografie/kalkulie/pixie/múzie/praxie

Příčiny vzniku SPU v české populaci

O. Kučera

- výzkum dyslexie v PL Dolních Počernicích (dle Matějčka 1987)
- Lehká mozková dysfunkce (dříve lehká mozková encefalopatie) - 50 %
- Heterogenní skupina lehkých odchylek mentálního vývoje dítěte na základě oslabení CNS (Matějček, 1995)
- Dědičnost (gen pro dyslexii) - 20 % (až 50 % případů dyslexie)
- Hereditálně – encefalopatické - 15 %
- Neurotická nebo nejasná etiologie - 15 %

Předškolní věk a dílčí funkce

- Původně byly SPU považovány výhradně za problém žáků povinné školní docházky, tj. základní školy. Předpokládalo se, že se manifestují na 1. stupni ZŠ a že se zde postupně „nějakým způsobem odstraní“.
- *U dětí předškolního věku lze zaznamenávat některé projevy – deficiency – které se mohou stát rizikovými faktory z hlediska SPU (Bartoňová, M. 2012)*
- Dílčí funkce je základní schopnost umožňující rozvoj řeči a myšlení.
- **Nehovoříme o poruše**, ale deficitu některé z dílčích funkcí.

Podpora dílčích (percepčně-kognitivních) funkcí

- Základní předpoklad pro osvojení čtení, psaní a počítání
- Pro všechny žáky, nejen v riziku vzniku SPU
- Dílčí funkce (rozšíření původního dělení dle B. Sindelarové):
  - Sluchového vnímání/Zrakového vnímání
  - Prostorové a pravolevé orientace
  - Intermodální kódování
  - Paměť a pozornost
  - Automatizace postupů – posloupností a jejich předvídání
  - Vyjadřovacích schopností a slovní zásoby
  - Motorické funkce
- Základním prostředkem stimulace – HRA
- Individuální, skupinová/ S pomůckami, pracovními listy, v prostoru, apod.
- Stimulace by se měla stát BĚŽNOU součástí výuky ve škole minimálně v 1. a 2. třídě

Dílčí funkce v rámci reedukační – speciálně pedagogické péče

- Základní součást nápravy SPU
- SP/Proškolený pedagog
- 1 – 4 žáci na lekci speciálně pedagogické intervence (reedukace)
  - Strukturovaná plánovaná činnosti s cílem posílit oslabené percepčně kognitivní funkce a výkon žáků v oslabených oblastech trivie (čtení, psaní, počítání)
- Stimulace v hodinách SP i v rodinném prostředí
- Percepční a kognitivní funkce jsou propojeny – stimulací jedné dochází také k rozvoji druhé

Vzdělávání žáků se SPU

Kde A JAK se mohou žáci se SPU VZDĚLÁVAT?

- Podpora žáka v rámci heterogenní třídy – PO 1. stupně + další dle doporučení
  - **Pedagogická intervence** – doučování v předmětech kde žák selhává
  - **Speciálně pedagogické péče** – reedukace vedené speciálním pedagogem
- Skupiny individuální podpory na základních školách – pro vybrané předměty
- Třídy, školy zřízené na základě odst. 9, §16, Školského zákona 561/2004 Sb.
- Individuální a skupinová podpora v pedagogicko-psychologické poradně

Úprava obsahu vzdělávání u žáků se SPU - obecně

- **Obsah** vzdělávání žáků s SPU se nijak výrazně **neliší** od obsahů majority; **liší se rozsah**
- **Nezbytný** kvalifikovaný personál, vhodné podmínky vzdělávání, spolupráce s poradenským centrem (PPP)
- **Kompetence k učení a řešení problémů** ovlivněny
- **SPU = podávané výkony neodpovídají rozumové úrovni**
- **Dvojitá výjimečnost – Twice exceptionality**
  - Souběžná přítomnost speciálních vzdělávacích potřeb (SPU) a nadání (kognitivního, sportovního, uměleckého, apod.)
- Žák dokáže do určité míry maskovat obtíže vyplývající ze SPU

Příklady obvykle využívaných podpůrných opatření u žáků se SPU

- Navýšení časové dotace
- Respektování individuálního pracovního tempa
- Podpora porozumění zadání úkolu a podpora prvního kroku při řešení
- Zkrácení zadání a plněných úkolů
- Hodnocení té části práce, kterou žák zvládnul
- Respektování specifických chyb
- Stimulace dílčích funkcí ve školním i rodinném prostředí

Osobnost žáka se SPU

Žák v riziku školního neúspěchu – susp. SPU na 1. stupni zš

- Budování dovedností v návaznosti na roli školáka vs. selhávání
- Budování sociální role v kolektivu vs. Nepřiměřené projevy
- Hodnocení jako nástroj motivace vs. Trvalé selhávání
- „Pocit odlišnosti“
- Sebejistota vs. Nepřiměřené kompenzační mechanismy

Nápadné rysy chování u dětí s dyslexií (N=500 dětí) – Klasenová, 1971

- **Strach – 65 %**
- **Nedostatečná koncentrace pozornosti – 39 %**
- **Infantilita – 33,2 %**
- Intolerance k frustraci – 31,2 %
- Obtížně navazuje kontakt – 20,6 %
- Agrese – 14,6 %
- Odmítavý postoj – 12 %
- Deprese – 10,6 %
- Asociální – 2,6 %
- **Neuroticismus u žáků s SPU – 40 %**
- Kousání nehtů, cucání palce, poruchy spánku

Emocionalita žáků se spu

Deficity v sociálních dovednostech u žáků se SPU

- **Nízká úroveň sociální percepce**
  - Až 2/3 dětí se SPU
- **Obtíže v odhadování pocitu druhých**
- **Obtíže v socializaci a získávání přátel**
  - U žáků s SPU jsou patrné obtíže již v úvodu sociální interakce – často zapomínají pozdravit apod.
  - Děti s SPU mají tendence používat v konverzaci více vulgarismů a různých narážek
  - Tyto děti jsou často vnímány jako nepřátelské a zároveň osamělé

Volba střední školy u žáků se SPU

Profesní orientace a dospělost se SPU

V rámci profese mohou přetrvávat obtíže v :

- Časové organizaci činností (pracovní úkoly, sebeorganizace, ...)
- Zvládání více paralelních úkolů
- Flexibilní reakci na nečekané úkoly
- Vytváření a udržování sociálních vazeb (i mimo pracoviště)

Žák s dyslexií

„Dyslexii se rozumí omezená schopnost naučit se číst navzdory normální inteligenci, dobrému tělesnému i duševnímu zdraví, přiměřené vzdělávací nabídce, motivaci a vyvíjenému úsilí dotyčného jedince.“ (Jošt, 2011, s.20)

Dirk Bakker – Teorie dyslexie

Pravohemisférová dyslexie

- Žáci z počátku zvládají nároky výuky čtení (identifikace písmen, slabikování)
- Postupem doby se jejich čtenářský vývoj zastavuje – žáci vynakládají značné úsilí při čtení, působí jako by četli text v cizím jazyce
- Obtíže s vybavením čteného textu a porozuměním, čtení ovšem přesné (žák písmena správně rozpoznává) = Nedostatečné využívání levé hemisféry

Levohemisférová dyslexie

- Děti čtou na základě porozumění, lingvistických strategií, hodně využívají paměť, slova hádají, domýšlejí
- Čtení je rychlé s vyšší chybovostí vlivem převažujících sémanticko-syntaktických operací
- Nedostatečně rozvinuté percepční vnímání (záměna tvarově a zvukově podobných písmen) – nedostatečné využívání pravé hemisféry

Doporučená literatura:

ZELINKOVÁ, O. Poruchy učení. Vyd. 11. Praha: Portál, 2009. 264 s. ISBN 978-80-7367-514-1.

BARTOŇOVÁ, M. *Specifické poruchy učení : text k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2012. 237 s. ISBN 9788073152321.

POKORNÁ, V. Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7367-773-2.